

Millist Eestit me siis tahtsime?

Kolmkümmend aastat tagasi oli kõik muutumises. Ühiskond oli elevel. Just täna 30 aasta eest algasid pöördelised muinsuskaitsepäevad Tartus, eile oli ETVs kõlanud rahvarinde loomise ettepanek. Kaks nädalat varem oli siinsamas Toompeal aset leidnud loomeliitude pleenum, mis oli kahtlemata üks kristallisatsioonipunkt kogu laulva revolutsiooni loos – sellel sõnastati tolle aja esimesed selged vastused (siis veel embrüonaalsele) küsimusele: millist Eestit me tahame? Ehk siis selleks et preagu uurida, millist Eestit me SIIS tahtsime, on õige analüüsida teemasid, millest loomeliitude pleenumil kõneldi.

Ja siin tõusevad kesksena esile kaks teemaringi, millest väga mitmed esinejad rääkisid – esiteks **sisseränne** (toona kasutati mõistet migratsioon) ning teiseks **keskkond**, eelkõige fosforiidioht.

Ja muidugi olid mõlema teema puhul siin saalis loomeinimeste öeldud sõnad vastupidised väljaspool neid seinu valitsenud ideoloogiaga. Kui ühiskonnas valitses õpetus arenenud sotsialismist ja pluralistlikust ühiskonnast, siis oldi siin saalis mures eesti rahvuslike huvide pärast – mis saab eesti rahvast ja mis saab eestlaste maast, Mikk Mikiveri sõnul „me peame silmas rahvast. Oma rahvast ja oma riiki“. (Üllatava selgusega kipub siin silma kargama paralleel praeguse ajaga – millest muust me tänagi siin kõneleme kui eesti maa ja rahva saatusest.)

Niisiis sisseränne ja keskkond. Valisin ühe iseloomuliku tsitaadi 30 a taguselt aprillpleenumilt, kus need kristallselgelt paaris lauses koos on:

„Eelkõige on tarvis tõkestada migratsioon ja kategooriliselt vastu seista ebamajanduslikele suurprojektidele. ... Küll pettuse, küll jõuga suruvad üleliidulised ametkonnad vabariiki järjest uusi tööstusi. Tänapäevaks üldrahvaliku vastuseisu saanud fosforiidikaevandustele, Maardu mürgitehasele...“ (Ado Eigi).

See ongi lühivastus pealkirja küsimusele (millist Eestit me SIIS tahtsime)! Veelgi huvitavam on aga arutleda, mis on neist eksistentsiaalsetest muredest saanud tänapäevaks? Ja kui lühivastus sellele on, et needsamad

mured on endiselt kesksed (aga nii see ju on!), siis tähendab see, et see **Eesti, mida tahame nüüd, on samasugune, kui Eesti, mida tahtsime siis.** On ÜKS paleuste Eesti, mille poole siis saalis õhkame, ja mitte ainult ei õhka, vaid püüame ühiskonda mõjutada nii, et see lähemale tuleks. Niisiis rahvastik(uränne) ja loodushoid. Ehk siis mure rahva ja maa pärast.

Migratsioonist ma pikalt rääkida ei taha, selge on aga see, et toonased mõtted – igakülgsest ohjeldada sisserännet – olid selges vastuolus N. Liidu rahvastikupoliitikaga. Ja üllataval kombel on need risti vastupidised ka praegu igapäevaselt kõlava tööandjate ja poliitikute sooviga igakülgsest suurendada sisserännet. Ütleksin koguni, et praegu kõlavad toonased ettepanekud poliitiliselt üsna ebakorrektsena. Ning ka vastupidi, kui keegi oleks toona rääkinud, et meil on vaja tuua sisse rohkem töötajaid või küsinud, „miks me vähemalt ajutiselt ei laota ette punast vaipa inimestele, kes tahavad siia tööle tulla“ (nagu meie päevil küsitakse tööandjate konverentsidel, siin konkreetne tsitaat Priit Alamäelt), siis kõlanuks see toona ebakorrektselt.

Aga rääkides keskkonnast ja pealesunnitud ebamajanduslikest üleliidulistest suurprojektidest ning üldrahvalikku vastuseisu saanud ettevõtmistest, mida nimetas Eigi, – ei nõua just palju kujutlusvõimet, et mõte liiguks siit Rail Balticule ja Maardu mürgitehase juurest Tartu tselluloositehasele.

Huvitav näide on ka fosforiit. Sellest tehakse nüüd taas üha valjemal häälel juttu. Osalt on need needsamad rääkijad, kes 30 aasta eest (akadeemik Anto Raukas näiteks), osalt on need toonase fosforiidisõja veteranid, kes vaatlevad seda hirmuga (Kaido Kama näiteks), aga osalt – NB – tuleb tunnistada, on need pragmaatilised, kõige tänapäevasemad ja modernsemad liberaalmajanduse eest seisjad. Ehk siis need, kelle mõtted praeguses ühiskondlikpoliitilises antuses kõlavad keskteena, meie tegelike ideoloogiliste suunistena, kus põhiline on majanduskasv ja heaolu. Niisiis, majandusloogika reeglite järgi kalkuleerides jõuab järgmise järelduseni: „Küsimus ei ole selles, kas me hakkame fosforiiti kaevandama, vaid millal me hakkame kaevandama“ (see konkreetne tsitaat siin Raul Eametsa sõnastuses). Ja see pole ju muu, kui teadlase kaine hinnang,

See võib kõlada päris hirmsalt, aga võtkem seda siiski rahulikult, sest see kehtib vaid juhul, kui juhindume järgitult majanduskasvu kaanonist. Siis on muidugi vaja fosforiit vahetada rahaks (ja väärindada meie paberipuu tselluloosiks ning ehitusmaavarad vedada kokku RB tammiks). Umbes sama juttu räägiti meile ka 30 a tagasi. Siis seisime sellele vastu, sest mõistsime – ja peaksime mõistma eriti eredalt nüüd –, et majanduskasvu ja efektiivsuse mõttes pole ka Eesti riigil mõtet. Pole mõtet eesti kultuuril, keelel ega eestlastel rahva ega rahvusena. Tuleb odavam.

Kuni me aga sellega ei lepi, niikaua peamegi jääma käima põlvest põlve – nagu tänagi – üksteisele kinnitamas, et ajame Eesti asja. Jääme käima ja vanduma seda üksteisele siin, Toompeal, eestlaste suure kuninga Kalevi kõrgel kalmukünkal.

Toomas Kiho

Toompeal loomeliitude pleenumi 30. aastapäeval 15.4.2018

